

Bemöts pojkar och flickor olika i förskolan?

– en studie som syftar till att undersöka om det är någon skillnad i pedagogernas bemötande av flickor och pojkar på en förskola

Are boys and girls treated differently in the preschool?
-A study designed to examine whether there is any difference in the teacher
'treatment of girls and boys.

Författare: Liselotte Westin

Examensarbete: Lärarutbildningen, 15 p.

AOU3 Professionellt lärarskap (15-30 p.)

Högskolan på Gotland **Vårterminen 2010**

Handledare: Kerstin Gustafson

Examinator: Agneta Bronäs

Sammanfattning

Arbetets art:	Lärarprogrammet. Pedagogiskt arbete mot yngre barn. 210 högskolepoäng. Examensarbete AOU3 15 högskolepoäng Professionellt lärarskap (15-30 p.)
Titel:	Bemöts pojkar och flickor olika i förskolan?
Sidantal:	39
Datum:	Juni 2010
Författare:	Liselotte Westin
Handledare:	Kerstin Gustafson
Examinator:	Agneta Bronäs
Nyckelord:	Bemötande av flickor och pojkar. Namn i positiv eller negativ bemärkelse. Positiv och negativ uppmärksamhet.

-
- Syfte:** Denna studie syftar till att undersöka om det är någon skillnad i förskolepedagogernas bemötande av flickor och pojkar och i så fall på vilket sätt.
- Metod:** Under denna studie så har jag använt mig av en kvantitativ undersökningsmetod, då jag har gjort observationer på en förskola.
- Resultat:** Studiens resultat visar att pedagogens bemötande av barnet till största del består av negativ uppmärksamhet. Pojkarna fick mer negativ uppmärksamhet riktad emot sig än vad flickorna fick. Ser vi på flickornas resultat så visar det att de inte fick lika mycket negativ uppmärksamhet riktad mot sig som pojkarna, men de fick ändå mer negativ uppmärksamhet än positiv. Förskolepedagogerna använde till stor del barnets namn vid tillsägningar och beröm. Pojkarna fick oftare än flickorna höra sitt namn nämnas i negativ bemärkelse.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till pedagogerna på den förskola där jag gjorde observationer!

Ni tog emot mig med en positiv inställning och var väldigt tillmötesgående när jag gjorde mina observationer!

Jag vill också rikta ett tack till min handledare Kerstin Gustafsson för stöd och hjälp under mitt skrivande.

David och Jesper mina underbara barn! Ni har visat stor hänsyn och förståelse under mitt skrivande, snart ska vi bada och sola hela sommaren!

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	6
Syfte.....	6
Frågeställning	6
Begreppsdefinition.....	6
Litteraturgenomgång och tidigare forskning	7
Ett historiskt barn- och elevperspektiv.....	7
Ett historiskt lärar- och förskolläraperspektiv	8
Könsroll, genus och jämställdhet	8
Hur påverkas flickor och pojkar i sökandet av könsroller	9
Flickor och pojkar i förskolan.....	10
Pedagoger, genus och jämställdhet i förskolan.....	11
Pedagogers bemötande av barn i förskolan	12
Teori.....	13
Beteendepsykologiskt perspektiv	13
Styrdokument	14
Läroplanen Lpfö98	14
Metod	14
Metodval	14
Alternativa metoder och tillvägagångssätt	16
Urval.....	16
Genomförande	16
Forskningsetik	17
Trovärdighet	18
Struktur av arbetsmaterialet.....	18
Hur jag definierar positiv och negativ uppmärksamhet	19
Hur jag definierar namn i positiv eller negativ mening	19
Viktig information om undersökningen.....	20
Observationsresultat	20

Förskolan	20
Resultat	20
Positiv och negativ uppmärksamhet vid måltid:	21
Positiv och negativ uppmärksamhet vid samling:	21
Total positiv och negativ uppmärksamhet alla observationer vid samling och måltid:	21
Pedagogers totala bemötande under de observerade tillfällena båda könen:	22
Namn i positiv eller negativ bemärkelse	22
Observationer vid måltiderna (namn):	22
Observationer vid samlingarna (namn):.....	22
Totalt alla observationer vid samling och måltid (namn):	23
Totala observationer båda könen (namn):.....	23
Analys av resultatet	23
Positiv och negativ uppmärksamhet	23
Namn i positiv eller negativ bemärkelse	24
Diskussion	25
Resultatdiskussion	25
Positiv och negativ uppmärksamhet	26
Namn i positiv eller negativ bemärkelse	28
Metoddiskussion	29
Vidare forskning	30
Avslutningsvis	30
Referenslista	32
Bilaga 1.....	33
Bilaga 2.....	34
Bilaga 3.....	35
Bilaga 4.....	36
Bilaga 5.....	37
Bilaga 6.....	38
Bilaga 7.....	39

Inledning

Under min lärarutbildning så har jag ofta funderat över hur pedagogerna bemöter barn samt om de gör någon skillnad i sitt bemötande beroende på om det är en pojke eller flicka.

Ett av uppdragen som pedagogen har enligt läroplanen, är att inte behandla pojkar och flickor olika, eftersom det hjälper till att befästa könsrollerna

Därför så tyckte jag att det skulle vara intressant att undersöka hur pedagogerna bemöter flickor och av pojkar på en förskola

Jag har genom observationsscheman försökt ta reda på om det är någon skillnad i pedagogernas bemötande av flickor respektive pojkar, när det gäller positiv och negativ respons.

I mina observationer så tittar jag även på hur pedagogerna använder sig av flickor och pojkars namn, på ett positivt eller negativt sätt!

Jag såg även undersökningen som en chans att lära mig mer om jämställdhet och bemötande inför min kommande lärarroll.

Syfte

Denna studie syftar till att undersöka om det är någon skillnad i förskolepedagogernas bemötande av flickor och pojkar och i så fall på vilket sätt.

Frågeställning

- Hur ofta och på vilket sätt riktar pedagogerna positiv och negativ uppmärksamhet mot pojkar och flickor?
- Hur använder pedagogerna flickornas och pojkarnas namn i positiv eller negativ bemärkelse?

Begreppsdefinition

Jag använder mig av begreppen positiv och negativ uppmärksamhet som jag förklarar under en egen rubrik innan resultatet, se även teoridelen för att få en djupare insikt i hur begreppen definieras.

Jag använder mig även av lärare, förskollärare, pedagoger och förskolepedagoger där de passar i sitt sammanhang. Begreppen könsroll, genus och jämställdhet tolkar jag utifrån den litteratur jag läser och förklarar nedan.

Litteraturgenomgång och tidigare forskning

Nedan presenterar jag vad tidigare litteratur och forskning säger om pojkar, flickor och pedagoger i förskolan. Jag har delat in litteraturavsnittet i följande underrubriker: ett historiskt barn- och elevperspektiv, ett historiskt lärar- och förskollärarperspektiv, könsroll, genus och jämställdhet, hur påverkas flickor och pojkar i sökandet efter könsroller, flickor och pojkar i förskolan, pedagoger, genus och jämställdhet i förskolan, pedagogers bemötande av barn i förskolan.

Ett historiskt barn- och elevperspektiv

Tallberg (2007) framhåller att under början av 1800-talet var det i första hand pojkar från medel- och överklass som gick i skolan. Det var främst skolor som styrdes och organiserades av kyrkan, som kloster- och katedralskolor.

1842 infördes den allmänna folkskolan som var en skola ”för folket” där det gick både flickor och pojkar. Flickorna och pojkarna undervisades till viss del i ämnen och grupper som var ”könsrelaterade”. Flickorna skulle uppfostras till att sköta hem och barn och undervisades av kvinnliga lärare. Flickorna läste huvudsakligen praktiska ämnen, medan pojkarna läste teoretiska ämnen och undervisades av manliga lärare.

Ekonomi var väldigt ansträngd i folkskolan hävdar Tallberg (2007:55-58) som menar att skolan runt om i landet hade olika system för att få ekonomin att gå ihop, ett sätt var att låta flickorna och pojkarna gå varannan dag i skolan, eller att helt enkelt prioritera pojkarna.

Läroverken, där de ”privilegerade” pojkarna gick fick betydligt mycket mer pengar av staten. 1909 bildades en ”offentlig” flickskola, men staten hade väldigt lite intresse för den. Det var upp till pappan att bestämma över sin dotters framtid och det viktigaste var att ”hon” uppfostrades till att bli en god maka och mor menar Tallberg (2007).

Tallberg skriver

”De tidiga skolformerna hade utgått ifrån att flickor och pojkar från olika sociala miljöer var olika och skulle behandlas och utbildas åtskilda och med olika målsättningar”. (2007:17)

Hirdman (2001) framhåller att under 1800-talets slut och 1900-talets början så startade livliga diskussioner om kvinnor skulle få rätt till arbete och högre utbildning. Hon menar att så fort kvinnorna fick chansen att utbilda sig till högre yrken så tog de den. Hirdman (2001) menar dock, att även om kvinnorna tog examen och utbildade sig så hade de inte ”rätt till” utbildningarna på samma sätt som männen. Det skapades speciella kvinnliga utbildningar som var avskiljda från männens.

Under 1920-talet fick flickor efter hårt motstånd, rätt till ”högre studier” i de allmänna läroverken och ta examen (Tallberg 2007).

Ett historiskt lärar- och förskolläraperspektiv

Tallberg (2007) hävdar att den pedagogiska arbetsmarknaden i Sverige har varit väldigt ”kössegregerad”. De manliga lärarna har dominerat stort i undervisningen av de socialt privilegierade pojkarna och de högre studierna samt ledarskap inom skolan.

Det beror delvis på menar Tallberg (2007) att de tidigaste skolformerna var klosterekolor och trivialskolor där läraren var en manlig präst.

Småskollärlarinna eller barnträdgårdsledarinna ansågs som det ultimata yrket för kvinnor under slutet av 1800-talet och början på 1900-talet enligt Tallberg (2007). Kvinnorna hade här en chans att skapa ett ”yrke” där de hade kunskaper, inflytande och ledarskap. Redan på slutet av 1800-talet fanns det anvisningar för hur en småskollärlarinna ”borde vara”. Dessa anvisningar menar Tallberg (2007) kan ses som en historisk ”förelöpare” för ”vår tids” lärarutbildningar.

I barnträdgårdarna har de kvinnliga pedagogerna dominerat. De har även arbetat i småskolor och flickskolor samt med flickor i folkskolan och de ”lägre” privilegierade pojkarna.

”Genusgränserna” var väldigt ”principfasta” och de manliga och kvinnliga gränserna för undervisning och ämnen hölls strikt isär. Flickan/kvinnans psyke ansågs ”inte tåla” den högre undervisningen och ansågs behöva ”skyddas mot för hård ansträngning” och detta var ett av argumenten mot samundervisning framhåller Tallberg (2007).

Könsroll, genus och jämställdhet

Enligt Hirdman (2001) så handlar begreppet könsroll om hur män och kvinnor utvecklas genom sociala processer. Hirdman (2001) anser dock att begreppet har missbrukats och bl.a. använts i politiska syften där begreppet fått en oklar mening. Ett annat problem anser Hirdman är att ordet kan tolkas som att det är en skillnad mellan könen, eftersom omgivningen automatiskt lägger sina värderingar i det.

Svaleryd (2005) framhäver att risken med att använda begreppet könsroll är att man ser för mycket till den enskilda individen och att ”vi” glömmer att titta på den ”rådande maktstruktur” som finns mellan könen.

Hirdman menar att genus är ett begrepp som kan hjälpa oss att se på könen på ett annat sätt. Begreppet ser inte så mycket till den enskilde individen som begreppet ”kön” eller ”könsroll”

gör. Vidare framhåller hon att ordet ”kön” är ”orent” eftersom det har använts i årtusenden och därför är fyllt med innebörder för hur vi ser på de båda könen.

Svaleryd skriver ”*Genus omfattar vårt kulturella, sociala och biologiska arv. Genus är vad det kulturella och sociala systemet formar oss till*”. (2005:29)

Svaleryd menar vidare att definitionen om vad som är manligt och kvinnligt i begreppet genus inte är lika präglad som det är när man använder begreppet kön. Begreppet är mer öppet för förändringar i takt med att samhällets syn på kvinnligt och manligt förändras.

Ska vi definiera jämställdhet framhåller Olofsson (2007) så ska vi göra det utifrån två olika betydelser. Den kvantitativa som mäter hur många kvinnor och män som har befattningar inom olika yrken t.ex. politiska. Den kvalitativa ser till kvalitén, som handlar om att samtliga människor ska kunna bestämma över sina liv utan att bli påverkade av omgivningens förväntningar som relaterar till vilket kön personen har.

Olofsson (2007:26) skriver att Sverige blev utsedd till ”världens mest jämställda land” 1995 av FN. Hon framhåller vidare att utredningar efter det har visat att de normer vi har i samhället, fortfarande ställs utifrån mannens krav. Anledningen till att vi fick FN:s pris menar Olofsson var att det var ännu sämre med jämställdheten i andra länder, inte att det var så bra i Sverige. Henkel (2003) framhäver att synen på jämställdhet i dag är att den utvecklas lite för varje generation. På samma gång blir kläder och leksaker i affärer mer könsuppdelat och könskodat.

Hur påverkas flickor och pojkar i sökandet av könsroller

Bjerrum och Rudberg (1998) ser till vad som händer i den psykologiska utvecklingen hos pojkar och flickor. De menar att de krav som ställs på flickor inte bara är de medvetna kraven som finns runtomkring henne, utan även de osynliga krav som Flickan/kvinnan inte är medveten om. Vidare menar de att de val som kvinnor gör, kan vara val som de omedvetet väljer för att passa in i den norm som finns i samhället och i familjen, det blir då inte ett val utan snarare ett krav som kvinnan uppfyller för att ”passa in”. Den här könsocialisationen menar Bjerrum och Rudberg (1998) är en del av flickan/kvinnans identitet och anpassning till samhället. Vidare menar de att könsrollen utformas eftersom individen vill bli en del av en social gemenskap. Eftersom pojkarna får beröm när de ägnar sig åt sport och flickorna när de hjälper till i hemmet så förstår de snabbt vilka roller de ska rätta sig efter för att bli accepterade. Bjerrum och Rudberg (1998) hävdar dock att flickor och pojkar inte bara väljer

”stereotypa” könsroller för att omvärlden ger dem beröm för det, utan även för att barnet vill hitta en betydelse i vad det menas med att vara en del av ”olika kön”. Det hjälper barnet att skapa en identitet och minskar den förvirring som barnet kan känna inför sin omvärld menar Bjerrum och Rudberg (1988).

Vidare framhäver de att vi har ett stort behov av att veta vad nyfödda barn har för kön för att veta hur vi ska behandla dem. Flickor behandlas mer ömtåligt än vad pojkar gör, men ammas kortare stunder och får mindre närhet än vad pojkar får. Det ändras dock efter några år framhäver Bjerrum och Rudberg (1998) då pojkarna får mindre närhet och uppmuntras till mer lek. Flickorna uppmuntras till mer närhet och omvårdnad.

Svaleryd (2005) framhäver att när vi föds så har vi inga förutfattade meningar för hur vi ska vara för att passa in i normen, utan vi lär oss efterhand igenom reaktioner från andra hur vi borde vara.

Svaleryd skriver:

”Normer är handlingsregler som omgivningen meddelar igenom någon form av socialt tryck. Det visar sig både när en person följer och inte följer normen i form av belönande och bestraffande reaktioner”. (2005:15)

Vidare menar Svaleryd att enligt modern genusforskning så är könet ”konstruerat” av människors åsikter och värderingar.

Hirdman (2003) skriver om ”genuskontraktet” där hon menar att det finns ”en tyst överenskommelse” med bestämmelser för vad som passar för de olika könen, den här överenskommelsen vandrar mellan generationer och upprätthålls av både kvinnor och män.

Flickor och pojkar i förskolan

Förskolan är en stor del av barnets värld framhåller Johansson (2008:20-27) där barnet för med sig sina moraliska värderingar och sätt att tänka. Dessa moraliska värderingar är påverkade av de kulturella förväntningar som pojkar och flickor har från sin omgivning. Även lekar och leksaker värderas av barnen utifrån ett stereotypt sätt att tänka, där barnen ger varandra och sakerna omkring sig mening. Vidare menar Johansson att barn och vuxna som befinner sig på förskolan är i interaktion med varandra, där de är inbördes beroende av varandra.

Pojkarna ges ofta huvudrollen i förskolan menar Henkel (2003). De förväntas ta plats, vara modiga men också att klara sig själva, där de skapar sina egna regler.

Flickorna får ofta birollerna där de förväntas uppfylla andras behov och vara hjälpsamma. De har förväntningar på sig att ”skapa lugn och ro” istället för att tänka på sig själva.

Sandquist (2008:38-40) skriver att flickor som tar plats genom att leka busiga och livfulla lekar ofta får lite uppmuntran från pedagogen och stoppas ofta i leken. Vidare menar hon att de flickor som inordnar sig efter pedagogens önskemål om uppförande, där de t.ex. är lugna och artiga oftast vinner fördelar. Fördelarna kan vara att få mindre skäll av pedagogen om de glömt något eller hittat på något bus. Sandqvist framhåller att flickor kan sätta det här beteendet i system för egen vinnings skull. Om flickorna däremot bryter mot de regler och förväntningar som vuxna ställer på dem så blir de snabbare tillrättavisade än vad pojkarna blir. Forskning har visat att det är flickor från arbetarfamiljer som oftast anses bryta mot de förväntningar som pedagogen ställer på dem igenom att bete sig störande eller avvikande från de övriga flickor framhåller Sandquist (2008:38-40).

Pojkar och flickor går i samma skola och förskola framhåller Svaleryd (2005) men forskningen visar att pojkar och flickor umgås väldigt lite med varandra. Barnen väljer ofta någon av sitt eget kön på rasterna eller vid grupparbete och placeringar m.m. . De väljer även många gånger ”könsstereotyp” när det gäller rum som ”dockvrån” och leksaker.

Sandquist (2008:61) menar att flickorna oftare leker i närheten av pedagogerna än vad pojkarna gör. Flickorna för oftare samtal med pedagogerna och söker dennes bekräftelse. Pojkarna får sin uppmärksamhet under samlingen och måltiden, men tiden däremellan ägnar pedagogen oftast åt flickorna t.ex. med att pyssla vid bordet. Eftersom pojkarna leker så mycket själva så tränas de i självständighet, samtidigt som de blir svikna av pedagogen. För i leken menar Sandquist så skapas sociala system, egna regler och hierarkier. Även i den leken borde pedagogen vara närvarande, för att vägleda och uppmuntra pojkarna framhåller Sundquist (2008:62-63).

Olofsson (2007) framhåller att flickorna har lättare än pojkarna att hitta alternativa förebilder som t.ex. starka flickor i böcker om de vill anta andra roller än de stereotypa. Pojkarna däremot kan ha svårt att hitta mjuka och känsliga förebilder i sin omgivning.

Pedagoger, genus och jämställdhet i förskolan

Olofsson (2007) hävdar att när hon arbetade i Rinkeby som förskollärare så hade en del föräldrar begärt att de skulle arbeta mer med jämställdhet. Personalen hade känt sig förolämpad eftersom de ansåg att de redan arbetade med genus och jämställdhet. Olofsson

framhåller vidare att det är en vanlig inställning på många förskolor bland pedagoger, att de redan arbetar med jämställdhet.

Henkel (2003:65) framhåller att åtskilliga förskolor inte anser att de har något problem med ojämställdhet, eftersom de anser att deras flickor är duktiga på att hävda sig och markera sin plats. Henkel skriver vidare att de flesta ser på arbetet med jämställdhet som en kvinnofråga, där det viktiga är att kvinnan erhåller likadana rättigheter som männen. Historiskt så har kvinnans könsroll förbättrats mest. Mannens könsroll däremot har inte utvecklats speciellt. Det här gäller även på förskolorna bland pojkar och flickor. Det beror på menar Henkel att det finns ett motstånd till att pojkar utvecklar sina könsroller. Mannen/pojken som norm sitter djupt förankrad hos omgivningen, därför möts eventuella försök till förändring med motstånd. På många skolor inriktar sig pedagogen på hur barnen beter sig istället för att våga se på sin egen roll som pedagog framhäver Svaleryd (2005: 46).

Svaleryd (2005) menar att det är viktigt att fundera över hur vi själva bedömer och vad vi förväntar oss av de olika könen för att få syn på det som inte är jämställt. Hon menar vidare att får vi ”syn” på det vi själva anser som självklart när det gäller pojkar och flickor och därför har blivit en norm, så kan vi tänka oss för i arbetet med genus/jämställdhet.

Pedagogers bemötande av barn i förskolan

Henkel (2003) framhåller att om vi vill arbeta med jämställdhet i förskolorna så är det viktigt att fokusera på pedagogens roll och dess bemötande av barnet.

Olofsson (2007) menar att om pedagogen gnäller mycket på barnen och lägger sin fokus på det som är negativt, så skapas en ond cirkel. Barnet vill ha uppmärksamhet och upprepar oftast ett beteende som de fått uppmärksamhet för. Väljer istället pedagogen att berömma barnen ofta när det gjorts något bra så upprepar barnet gärna det och atmosfären och beteendet hos barnet ändras.

Henkel skriver ”*Det har visat sig att de budskap barn möter till 85 % är negativa i sitt innehåll*” (2003:17). Killar blir oftare än tjejer tillrättavisade av pedagogen, med några få ord.

Bekräftelserna som pojkar får är ofta grundade på negativa förväntningar. Vilket medför att barnet ofta blir bråkigt och lyssnar dåligt på pedagogen.

Henkel (2003:17-18) hävdar att observationer som gjorts på förskolor har visat att pojkar kan få höra sitt eget namn negativt från pedagogen i upp till 35-75 gånger per timme. När barnet får höra sitt namn så påverkar det identiteten och blir en del av barnets självbild.

Vidare framhåller Henkel att grunden i ett jämställdhetsarbete är att tänka positivt och byta ut negativ uppmärksamhet mot positiv. Det är även viktigt att kunna lyfta fram positiva

egenskaper hos sin omgivning . Henkel menar att om de barn som bråkar mycket får positiv uppmärksamhet istället för negativ där vi inriktar oss på saker som de gör bra, så förstärker vi deras positiva sidor.

Ett sätt att stoppa den negativa uppmärksamheten menar Henkel (2003) är att använda handen som ”stopptecken” när något barn t.ex. vill avbryta sin kompis under samlingen. Sedan är det viktigt att barnet som har väntat, får positiv uppmärksamhet istället för negativ.

Teori

Jag har valt att se på mitt arbete utifrån ett beteendepsykologiskt perspektiv och presenterar det nedan. Jag använder mig även av begreppet behaviorism som betyder beteendepsykologi.

Beteendepsykologiskt perspektiv

I mitt arbete ser jag på den positiva och negativa förstärkningen som förskollärarna ger barnen. Begreppet positiv och negativ förstärkning kommer från B. F Skinner som var behaviorist och främst aktiv inom pedagogiken under mitten av 1900-talet och framåt. Skinner ansåg att det önskvärda beteende hos människor kunde förstärkas genom positiv förstärkning. När förskolläraren ger barnet positiv uppmärksamhet eller respons över något som denne gjort så ökar/förstärks det beteendet. På ungefär samma sätt ansåg Skinner att man kunde använda negativ förstärkning, förskolläraren visar sitt missnöje över vad barnet har gjort, eller ignorerar det, så upphör ofta det negativa beteendet. Men den negativa förstärkningen kunde även vara vanskelig menade Skinner och framhävde att det kunde vara en kortsiktig lösning på problemet. En risk med den negativa förstärkningen var att eleverna/barnen i sin tur kunde kritisera sina kamrater. (Jerlang 2006:189-203)

Eftersom Skinner var behaviorist så ansåg han att människor anpassar och utvecklar sitt beteende för att klara sig i den miljö där den befinner sig. På samma sätt ansåg han att eleverna/barnen anpassar sig i pedagogiska miljöer för att klara sig på bästa sätt. Ett sätt att klara sig bra för en elev på en skola var för barnet att få pedagogens godkännande och slippa straff, menade Skinner.(Jerlang 2006:189-203)

Skinner ansåg att eleven/barnet behövde omedelbar positiv respons när det hade gjort/klarat någonting bra. Att vänta med den responsen och ge den senare ansåg Skinner vara meningslöst. Eleven behövde omedelbart veta när den gjort något rätt för att kunna komma vidare och förstå att den var ”på rätt spår”, efterhand när eleven förstod, kunde man minska något på den positiva responsen ansåg Skinner. (Jerlang 2006:189-203)

Styrdokument

Läroplanen Lpfö98

Nedan kommer jag att presentera citat som är hämtade från Läroplanen för förskolan 1998. Så här står det i läroplanen för förskolan från 1998 om hur pedagogerna i förskolan ska bemöta flickor och pojkar samt hur de ska arbeta med jämställdhet.

”Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt.

Förskolan skall motverka traditionella könsroller och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att prova och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller ” (s.4)

I läroplanen står det även hur förskolan ska stå mot att varje barn utvecklar sin identitet samt att arbetslaget ska ansvara för att barnen får stöd och stimulans i sin sociala utveckling

Mål

I rubriken under mål står det att förskolan ska sträva efter att varje barn:

- ”utvecklar sin identitet och känner sig trygg i den”
(a.a. s.9)

Så här står det under rubriken arbetslaget skall:

- ”ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen
- får stöd och stimulans i sin sociala utveckling”,
(a.a. s.10)
- ”samarbeta med hemmen när det gäller barnens fostran och
med föräldrarna diskutera regler och förhållningssätt i förskolan.
(a.a. s.8”f)

Metod

Under metodval så presenterar jag mitt val av metod i studien.

Metodval

Jag valde att göra observationer enligt en kvantitativ metod.

Kullberg (1996) framhåller att om en forskare är angelägen om att beräkna något så väljer hon/han en kvantitativ metod. Enligt Kullberg så är det en vanlig metod för den naturvetenskapsinriktade forskningen, där avsikten ofta är att hitta förklaringar för att kunna

förutspå och övervaka. Enligt Kullberg så benämns ofta den kvantitativa forskningen med begreppet deduktiv, som hon menar betyder ”bevisets väg”

Det spelar ingen roll menar Kullberg (1996) vilken metod forskaren väljer, den kvalitativa och kvantitativa forskningen har lika högt värde. Det viktigaste framhäver hon är att forskaren kommer med ny kunskap.

Henkel (2003) anser att ett bra sätt att börja observera är med hjälp av ett observationsschema samt papper och penna. Vidare ger Henkel ett exempel på hur man kan använda sig utav ett ”positivt och negativt” uppmärksamhetsschema.

Därför valde jag att använda mig utav det schemat och började göra mina observationer med hjälp av papper och penna. Vidare anser Henkel (2003) att det är bra att börja observera några företeelser, sedan när pedagogen blir mer van i observationerna så utvidgas schemat.

Jag ville gå vidare med att filma pedagogerna och eleverna under ”vuxenstyrda aktiviteter” som samling och måltid. Henkel (2003) menar att det är viktigt att ”skapa” ett bra klimat innan du börjar filma. Därför valde jag att först gå till varje avdelning och ”småprata” lite med personalen och barnen, sedan gjorde jag mina observationer med hjälp av” penna och papper”. Min tolkning av Henkels (2003) observations schema.

Antal barn:

Antal pojkar:

Antal flickor:

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet		
Negativ uppmärksamhet		
Namn/positivt		
Namn/negativt		

Det positiva med att filma framhåller Henkel är att allt som händer i interaktionen mellan barn och pedagog kommer med. Kroppskontakt, ögonkontakt och samtal som förs kan observeras och diskuteras, 15-20 minuter är lagom att filma menar Henkel (2003). Hellre kortare inspelningar som analyseras ordentligt än långa, som kan vara svårt att hinna med.

För att få en bredd i mina observationer och möjlighet att observera flera pedagoger, så valde jag att observera tre olika avdelningar.

Alternativa metoder och tillvägagångssätt

Alternativa metoder hade kunnat vara att göra intervjuer med pedagogerna, enligt en kvalitativ metod. Jag hade även kunnat kombinera observationer och intervjuer. Det hade då blivit en kvalitativ metod med kvantitativa inslag.

Ytterligare ett tillvägagångssätt hade kunnat vara att skriva barnens namn i kolumnerna istället för pojkar och flickor. Henkel (2003:52) menar att det finns en möjlighet att observationerna kommer att visa att det är somliga barn som tar mer respektive mindre uppmärksamhet än de andra. Skriver man istället barnets namn så får undersökningen ett noggrannare underlag.

Görs observationer enligt den metod jag beskrivit ovan så krävs det att pedagogen vet namnet på de barn som man observerar.

När vi gör observationer är det viktigt att generalisera i pojkar och flickor för att se könsmönster menar Henkel (2003:61). Dessa mönster ska varken begränsa barn eller vuxna. Därför är det viktigt att generalisera för att kunna upptäcka och förändra dem.

Urval

Jag valde en förskola där min son hade gått i ett år. Jag hade följt med min son till förskolan under rätt så många tillfällen, och tyckte att pedagogerna bemötte barnen på ett professionellt sätt. Jag tyckte att det var en bra utgångspunkt för mina observationer.

Genomförande

Jag kontaktade en förskollärare på förskolan och kom överens om en dag och tid som passade dem. Jag förklarade att jag skulle skriva examensarbete där jag ville titta på pedagogens bemötande av flickor och pojkar. För att göra det så behövde jag se på den positiva och negativa uppmärksamheten som pedagogen gav barnen. Förskollärarna tyckte det lät intressant och sa att jag var välkommen.

Förskolan har fem olika avdelningar, tre av dem är småbarnsavdelningar för barn under tre år. De andra tre avdelningarna är uppdelade efter ålder. En avdelning med treåringar, en avdelning med fyraåringar och en avdelning med femåringar.

Jag bad att få gå runt på avdelningarna som hade tre, fyra och femåringar och göra observationer. Eftersom jag ville vara konsekvent i mina observationer, så var jag på varje

avdelning lika länge. Först var jag på varje avdelning och observerade under samling och måltid, med papper och penna, jag passade även på att presentera mig för barnen och förklarade för dem varför jag var där. Sedan kom jag tillbaka och filmade under samling och måltid på varje avdelning. När jag observerade med papper och penna så tittade jag på den positiva och negativa uppmärksamheten som pedagogen gav barnet.

- Först observerade jag ca 20 minuter under samlingen på varje avdelning
- Sedan observerade jag ca 20 minuter under måltiden på varje avdelning.
- Sammanlagt observerade jag med hjälp av papper och penna ca 120 minuter under samling och måltid.

Enligt Johansson och Svedner (2006) så ska forskaren introducera sina metoder så klart som det går. Därför valde jag att använda jag mig av Henkels (2003) observationsschema, som jag tolkade och gjorde med hjälp av tabeller i Microsofts program Word.

När jag observerade med filmkameran så gjorde jag nästan likadant som det jag har beskrivit ovan. Skillnaden var att jag la till två saker till som jag ville titta på i den tabell som jag använde till mina observationer. Hur ofta pedagogen tilltalar barnet med dess namn i positiv och negativ mening.

- Först filmade jag måltiderna under ca 20 minuter på varje avdelning.
- Sedan filmade jag samlingarna under ca 20 minuter per avdelning.
- Sammanlagt filmade jag ca 120 minuter under samling och måltid.

Johansson och Svedner (2006) framhäver att två veckor är ungefär den tid som forskaren ska lägga ner på att samla in material till examensarbetet. Och det stämmer bra med den tid som jag tillbringade på förskolan, under förmiddagarna.

Forskningsetik

Jag har under hela min uppsatsskrivning följt Vetenskapsrådets fyra huvudkrav från 2002.

1. **Informationskravet.** Jag har informerat förskollärarna på den förskola där jag gjorde mina observationer om att jag endast kommer att göra observationer vid vuxenstyrda aktiviteter. Mitt syfte är att se om det är någon skillnad i pedagogernas bemötande av flickor och pojkar när det gäller positiv och negativ uppmärksamhet. De kommer att observeras under måltid och samling. En del av observationerna kommer att göras med filmkamera, filmen kommer endast att behandlas av mig. De kan avbryta observationerna om de anser att det behövs. Deltagandet är frivilligt.

2. **Samtyckekravet.** Förskollärarna bestämmer själva över sin medverkan. Jag skickade ut information till föräldrarna där jag bad om tillåtelse att observera deras barn och filma dem. Där det stod det även om mitt syfte samt vad jag skulle använda filmen till i mitt arbete. Jag informerade även förskollärarna om att ”alla” i studien var anonyma.

3. **Konfidentialitetskravet.**

Jag kommer att förvara filmen och det jag har antecknat under mina observationer där bara jag har tillgång till dem. Filmerna och anteckningarna kommer att förstöras efter det att jag har bearbetat dem. Jag kommer att använda mig av materialet, så att inget barn eller pedagog kan identifieras. Jag är medveten om att det jag ser och uppfattar under mina observationer ska behandlas enligt konfidentialitetskravet .

4. **Nyttjandekravet.**

De uppgifter som jag samlar in kommer jag endast att använda till mitt examensarbete. Ingen annan än jag och möjligtvis min examinator kommer att ta del av de observationer eller uppgifter som jag ser. Jag kommer inte att lämna över uppgifterna till någon. (se bilaga 7)

Trovärdighet

Kullberg (1996:54-57) menar att trovärdighet eller reliabilitet betyder att forskaren använt sig av en vetenskaplig metod och att resultaten därför ska vara säkra och tillförlitliga.

Det som är viktigt i observationsmetoder är hur grundligt forskaren har observerat menar Kullberg. Ett sätt för forskaren att förstärka reliabiliteten är att anteckna på vilket sätt arbetet utförs och göra de olika stegen i observationerna så tydliga som det går.

Därför har jag använt mig av Henkels (2003) observationsschema där det tydligt framgår på vilket sätt jag har utfört mina observationer.

Struktur av arbetsmaterialet

När jag analyserade materialet så använde jag mig av Henkels (2003:51) mall. Se mall på s. 14.

Först gick jag igenom de observationer som jag hade gjort med papper och penna och prickade in dem i rätt kolumn. Sedan tittade jag noggrant på de observationer som jag hade gjort med film. Jag skrev in den positiva och negativa uppmärksamheten som flickor respektive pojkar fick. När jag analyserade mina videoobservationer så valde jag att lägga till en fråga som jag ville observera och analysera. Den frågan var hur ofta pedagogen nämner flickor respektive pojkar vid namn och om de gjorde det på ett positivt eller negativt sätt.

Sedan gjorde jag en procentuell uträkning för varje avdelning där jag såg på hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet pedagogerna gav flickor och pojkar, under samlingen och måltiden se bilaga (1-6). Sedan gjorde jag en uträkning där jag slog ihop all positiv respons på alla avdelningar som pedagogerna gav flickor och pojkar. Efter det gjorde jag likadant med den negativa responsen och till sist så räknade jag ut hur mycket negativ respektive positiv respons pedagogerna gav flickor och pojkar tillsammans. Jag gjorde även en uträkning för hur ofta pedagogerna nämnde flickor och pojkars namn, positivt och negativt.

Den här förklaringen kan kanske verka lite svår för läsaren att förstå. Jag hänvisar därför till de bilagor där jag har gjort uträkningarna avdelning för avdelning(1-6), de visar det exakta resultatet men jag har valt att inte presentera den löpande i texten för det tar väldigt stor plats.

Hur jag definierar positiv och negativ uppmärksamhet

Under mina observationer vid måltid och samling så har jag satt ett kryss för varje gång en pedagog har riktat positiv eller negativ uppmärksamhet mot flickor eller mot pojkar.

När jag har gjort min bedömning för vad jag anser är positiv och negativ kritik så har jag lyssnat på pedagogens tonfall, vad hon har sagt samt tittat på hennes kroppsspråk. Johansson (2008:23) skriver att vi förstår andra människor igenom deras ”reaktioner och ansiktsuttryck” samt ”gester och ord” allt det här bidrar till att tolka och förstå budskap.

Vanlig negativ uppmärksamhet som jag har tolkat har låtit ungefär så här ”Adam sitt stilla på stolen” eller ”sch killar vi har samling nu”. Vid något tillfälle så sa en pedagog med mjuk röst och ett finurligt leende ”hur sitter du på stolen egentligen?” sedan log både det tillsagda barnet och pedagogerna, det har jag inte tolkat som negativ uppmärksamhet.

Den positiva uppmärksamheten kunde låta ungefär så här ”bra Niclas, precis så många barn har vi här i dag” eller ”duktigt tjejer, kom så sätter vi oss här” Även här har jag tittat på kroppsspråk, tonfall samt vad som har sagts.

Hur jag definierar namn i positiv eller negativ mening

Här har jag tittat på hur namnet sätts i sitt sammanhang, hur pedagogerna uttalar namnet, i vilket syfte samt vilket kroppsspråk pedagogerna har. Ett exempel kan vara ”så gör man inte Jesper” eller ”bra att du skickade smöret Isabell”.

Viktig information om undersökningen

En viktig sak som jag understryka i min undersökning är att när barnet har fått en negativ eller positiv tillsägelse i samband med namn, så har jag räknat det både som negativ/positiv uppmärksamhet och som positiv/negativ uppmärksamhet i samband med namn.

På två av avdelningarna har det varit färre flickor vilket kan ha påverkat resultatet. Hade det varit fler flickor, eller lika många pojkar och flickor på de avdelningarna så hade resultatet kanske ha blivit annorlunda.

Observationsresultat

Nedan presenterar jag det resultatet som jag kom fram till i mina observationer. Först ger jag en kort beskrivning av förskolan där jag har gjort mina observationer.

I resultatet vill jag understryka att även om det här är en kvantitativ undersökning, så bygger den på de tolkningar som jag har gjort av den positiva och negativa uppmärksamhet som pedagogerna riktar mot flickor och mot pojkar. Det gäller även för mina tolkningar i hur pedagogerna använder sig av barnens namn i positiv eller negativ bemärkelse.

Förskolan

Förskolan är en avdelning med 5 avdelningar. Den består av två småbarnsavdelningar, en treårsavdelning, en fyraårsavdelning och en femårsavdelning.

Jag presenterar tre, fyra, och femårsavdelningarna eftersom de är relevant för mitt arbete.

På treårsavdelningen går det nio pojkar och sju flickor, där arbetar tre pedagoger.

På fyraårsavdelningen går det tolv pojkar och fem flickor, där arbetar tre pedagoger.

Femårsavdelningen har nio flickor och nio pojkar, där arbetar tre pedagoger.

Resultat

Här har jag slagit ihop de observationer som jag har gjort med papper, penna och videokamera under måltid sedan under samling vid alla avdelningar, för att få ett bredare underlag. Jag har sedan gjort procentuella uträkningar i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får. Under rubrikerna positiv och negativ så menar jag den positiva och negativa uppmärksamheten som pedagogerna riktar mot flickor respektive pojkar.

Positiv och negativ uppmärksamhet vid måltid:

3 tillfällen med papper och penna á 20 minuter

3 tillfällen med filmkamera á 20 minuter

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	16%	84%
Flickor	45%	55%

Positiv och negativ uppmärksamhet vid samling:

3 tillfällen med filmkamera á 20 minuter

3 tillfällen med papper och penna á 20 minuter

Pojkar	27%	73%
Flickor	40%	60%

Här har jag slagit ihop samtliga observationer som jag har gjort under samling och måltid vid alla avdelningar, sedan har jag gjort en procentuell uträkning i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får.

6 tillfällen med filmkamera á 20 minuter

6 tillfällen med papper och penna á 20 minuter

Total positiv och negativ uppmärksamhet alla observationer vid samling och måltid:

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	22%	78%
Flickor	42%	58 %

Pedagogers totala bemötande under de observerade tillfällena båda könen:

Här har jag räknat ut hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet som pedagogerna ger barnen under samtliga observationer.

Positiv 28%   **Negativ 72%**

Namn i positiv eller negativ bemärkelse

Här har jag slagit ihop de observationer som jag har gjort med videokamera under måltid sedan under samling vid alla avdelningar, för att få ett bredare underlag. Sedan har jag gjort procentuella uträkningar i hur ofta pedagogerna tilltalar flickor med namn i positiv eller negativ mening respektive pojkar. Under rubrikerna positiv och negativ så menar jag när pedagogen har tilltalat barnet med namn i positiv eller negativ betydelse.

Observationerna med filmkamera avser positiv eller negativ koppling till namnet (avser alla avdelningarna)

Observationer vid måltiderna (namn):

3 tillfällen med filmkamera á 20 minuter

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	18%	82%
Flickor	29%	71%

Observationer vid samlingarna (namn):

3 tillfällen med filmkamera á 20 minuter

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	27%	73%
Flickor	57%	43%

Totalt alla observationer vid samling och måltid (namn):

Här har jag slagit ihop samtliga observationer som jag har gjort under samling och måltid, sedan har jag gjort en procentuellräkning i hur ofta pedagogen tilltalar pojkarna med namn positivt och negativt respektive flickornas namn positivt och negativt.

6 tillfällen med filmkamera á 20 minuter

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	21%	79%
Flickor	43%	57%

Totala observationer båda könen (namn):

Här nedan ser jag på hur ofta pedagogen tilltalar barnet med namn i negativ eller positiv mening.

6 tillfällen med filmkamera á 20 minuter.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
	29%	71%

Analys av resultatet

Positiv och negativ uppmärksamhet

Jag vill börja med att knyta resultatet till litteraturen.

Jerlang (2006:191-195) framhåller att Skinners åsikter var att om barnet får positiv uppmärksamhet för någonting som hon/han gör bra så, ökar chanserna för att barnet ska upprepa det.

När barnet får negativ uppmärksamhet för något som hon/han gjort dåligt, så kan det leda till att beteendet försvinner . Det kan även förstärka det negativa beteendet, eftersom vissa barn

vill ha eller längtar efter uppmärksamhet och anser att negativ uppmärksamhet i alla fall är ett sätt synas.

Jerlang (2006:191-195) menar att Skinner ansåg att det var den positiva responsen som skulle användas för att förstärka ett beteende, den negativa förstärkningen kunde medföra problem i beteendet och var svåra att övervaka.

Skinner ansåg att betingelserna kunde ha stor innebörd för hur människan utvecklar och formar sitt beteende. Han menade även att de positiva betingelserna kunde vara till stor hjälp för att lära in nya beteenden.

När jag ser på de resultat som jag fick av mina observationer så har pedagogerna i stor mängd riktat negativ uppmärksamhet mot barnen och framförallt pojkarna, vilket Skinner ansåg vara vanskligt eftersom det kunde medföra problem i människans beteende och vara svåra att kontrollera.

Henkel (2003:17) menar att enligt observationer som gjorts, så bygger prioriteten av den bekräftelse pojkarna får på negativa förväntningar. Det är inte ovanligt menar Henkel att barnen och framförallt pojkarna under en och samma timme kan få väldigt många tillsägelser. De pojkar som tillbringar en stor del av sin tid på förskolan kan därför utsättas för stora mängder negativ uppmärksamhet.

Enligt de observationer som Henkel hänvisar till så får pojkar stor del av den negativa uppmärksamheten som pedagogen riktar mot barnet, vilket stämmer bra överens med de observationer som jag har gjort.

Enligt mina observationer så fick pojkarna mer negativ uppmärksamhet än flickorna och mindre positiv uppmärksamhet än vad flickorna fick.

Ser vi enbart på den positiva och negativ uppmärksamhet som flickorna fick, så visar det att flickorna också fick mer negativ än positiv uppmärksamhet riktat emot sig.

I pedagogernas totala bemötande av flickor och pojkar så visar det att den större delen av uppmärksamheten är negativ.

Namn i positiv eller negativ bemärkelse

Henkel (2003:67) framhåller att ett bra sätt att börja arbeta med jämställdhet är att tilltala barn vid dess namn istället för att använda uttryck som benämner dem i grupp. Dessa uttryck kan t.ex. vara ”pojkar/killar” kan ni vara tysta! Eller ”flickor/tjejer” kan ni plocka upp det där”.

När pedagogen generaliserar i sådana uttryck så kategoriseras flickor och pojkar in efter dessa uttryck och uppfattas olika. Henkel menar dessutom att det finns en stor risk med att använda

dessa uttryck eftersom de även är riktade mot de barn som kanske är helt tysta eller inte stökat ner alls.

Enligt det resultat som jag fick genom mina observationer så använder sig inte pedagogerna så mycket av uttryck som är riktade mot pojkar eller flickor som grupp, utan använder oftast namnen vid tillsägelser och beröm.

Jerlang (2006:197) menar att Skinner ansåg att människors identitet skapas igenom de ”reaktioner” och ”förstärkningar” som hon/han får igenom sin omgivning.

Vidare menar Henkel (2003:67) att en stor del av identiteten är förknippat med namnet.

Enligt de resultat som jag fick fram från mina observationer, så använder pedagogerna ofta barnets namn, i samband med positiv och negativ uppmärksamhet.

Diskussion

Resultatdiskussion

Syftet med mitt arbete var att undersöka om det var någon skillnad i förskolepedagogernas bemötande av flickor och pojkar och i så fall på vilket sätt.

Jag presenterade inledningsvis att jag var intresserad av hur pedagogerna behandlade flickor och pojkar i förskolan samt om pedagogerna gjorde någon skillnad i sitt bemötande av pojkar och flickor.

Nedan så tänker jag diskutera kring det resultat som jag fick fram genom mina observationer. Först tänker jag diskutera om den positiva och negativa uppmärksamheten som pedagogerna riktade emot pojkar respektive flickor under vuxenstyrda aktiviteter som samling och måltid. Samtidigt diskuterar jag även vilka anledningar som jag tror har bidragit till uppmärksamheten, en del som jag har sett under mina observationer men även vad tidigare forskning anser om resultaten.

När jag diskuterar om hur pedagogerna använder sig av pojkarnas och flickornas namn, så ser jag även här på vad jag har uppfattat under mina observationer samt vad tidigare forskning säger om resultatet.

Lägga märke till att det jag har sett som ett skäl till pedagogens bemötande av barnet under mina observationer inte har förts in under något observationsschema, utan bygger på iakttagelser som jag har gjort under mina observationer.

Positiv och negativ uppmärksamhet

Ser jag på det bemötande som pojkarna fick under måltiden, så visar det att stor del av uppmärksamheten ges som negativ respons. En anledning till detta kan vara att pojkarna enligt min åsikt ville ha omedelbar respons när de skulle få mat och hade svårt att vänta på sin tur .

Under samlingen så fick pojkarna även övervägande negativ respons och som jag ser det så hade en del av pojkarna svårt att sitta still. En annan orsak kan ha varit att pojkarna tog upp och pratade om sådana saker som pedagogen inte förstod, ett exempel på det var en pojke som försökte prata med en pedagog om rockgruppen Kiss, pedagogen förstod inte alls vad pojken pratade om varpå pojken till slut fick tillsägelse att sitta still.

Flickorna fick mer negativ uppmärksamhet under måltiden än positiv, skillnaden var inte lika stor som hos pojkarna men de fick ändå övervägande negativ kritik. Anledningen till det tycker jag är svår att definiera, eftersom flickorna oftast satt tysta och väntade på sin tur.

Vid samlingen så fick flickorna mer negativ kritik än positiv, skillnaden var inte lika stor som hos killarna, men den var övervägande negativ. En anledning till det är enligt mina iakttagelser att en del en av flickorna hade svårt att sitta still och gärna pratade med varandra . När jag jämför flickorna och pojkarnas resultat så ser jag att pojkarna får mer negativ uppmärksamhet än vad flickorna får och mindre positiv uppmärksamhet.

Det här varierar något mellan avdelningarna (se bilaga 1-6), en avdelning hade t.ex. rätt så jämn fördelning av positiv och negativ uppmärksamhet mellan flickor och pojkar, de sa inte heller till sina barn så ofta som de andra avdelningarna. Det här kan ses som positivt, men de gav inte heller flickorna eller pojkarna speciellt mycket positiv uppmärksamhet.

Anledningen till att pedagogen behandlar pojkar och flickor olika kan bero på många saker och ser jag till den litteratur som jag har presenterat innan så vill jag börja med att se på det historiska perspektivet. Tallberg (2007) framhäver att flickor och pojkar ofta undervisades åtskilda och i olika ämnen, där man utgick från att flickor och pojkar var olika och därför skulle behandlas olika. Den här synen som Tallberg beskriver fanns inom skolans värld för ca 100 år sedan och eftersom min uppfattning är att skolan och förskolan har en rätt så seg struktur, som är svår att förändra så kan det finnas en risk att en del av det gamla synsättet finns kvar. Mycket har dock hänt både i samhället och i skolan under de 100 år som gått, men Olofsson framhäver att Sverige utsågs till världens mest jämställda land 1998 och enligt henne så berodde det mest på att det såg mycket värre ut i andra länder, inte att det var så bra i Sverige . En risk som jag tror finns med att Sverige vann jämställdhetspriset, är att det kan

påverka inställningen i samhället där kvinnor och män tror att de lever rätt så jämställt. Den här synen tror jag också kan påverka förskolepedagogerna. Olofsson (2007) menar att många förskolor redan anser att de arbetar med jämställdhet. Det var även den inställningen pedagogerna hade på den förskola där jag gjorde mina observationer, att de arbetade en del med jämställdhet. Ser jag på det resultat som jag fick genom mina observationer så märktes det inte i så hög utsträckning att de gjorde det. Enligt Lpfö 98 så bidrar vuxnas förhållningsätt emot barnen till att upprätthålla bilden av vad som är manligt och kvinnligt.

Henkel (2003:17) menar att 85 % av den uppmärksamheten som barn får är negativa. På den förskola där jag gjorde mina observationer så fick barnen 72 % negativ uppmärksamhet under samling och måltid. Jämför jag pojkar och flickor så fick pojkarna 78 % och flickorna 58 %. Även Henkel (2003) menar att pojkarna får mer negativ uppmärksamhet än vad flickorna får. Det är viktigt anser jag att inte fastna här och bara fokusera på den negativa responsen som pojkarna får och jämföra den med flickornas. Ser vi på flickornas resultat så får de 58 % negativ uppmärksamhet och 42 % positiv uppmärksamhet. Vilket visar att flickorna får mer negativ uppmärksamhet än positiv.

Risken anser jag med att göra en sådan här studie kan vara att man tänker i termer som, jaha flickorna får minsann mindre negativ kritik än pojkarna! Det är dock inte hos barnen som vi ska hitta en förklaring till pedagogernas bemötande. Svaleryd (2005) framhåller att på många förskolor tittar pedagogen på hur barnen betar sig istället för våga se på sin egen roll.

Olofsson (2007) framhåller att om pedagogen fokuserar på barnets negativa beteende så skapas det lätt en ond cirkel. Fokuserar pedagogen istället på det som är positivt och ger barnet mycket beröm när den gjort något bra, så upprepar barnet gärna det positiva beteendet. Det här ansåg även Skinner som kallade det för positiv förstärkning. När barnet får positiv uppmärksamhet för något som den har gjort bra så förstärks/ökar det beteendet.

Enligt Lpfö 98 så är ett av förskolans uppdrag att samarbeta med hemmet när det gäller att fostra barnen. Ser jag på pedagogens bemötande utefter det kriteriet så kan det vara intressant att fundera över hur mycket av den negativa uppmärksamheten som ges i fostringssyfte.

Jag tror att pedagogens syfte med tillsägelseerna kan ha olika grunder, men det gemensamma är att de är övervägande negativa och påverkar barnen. De hjälper till att upprätthålla stereotypa uppfattningar om vad som är manligt respektive kvinnligt.

Vidare tror jag det finns en risk att pedagogerna/pedagogen är omedvetna om sitt bemötande av barnet. Vid mina observationer uppfattade jag det som att det var vissa pedagoger som sa till barnen mer än vad de andra pedagogerna gjorde. Jag vet inte om det här var en företeelse som var uppenbar för alla, men den var väldigt uppenbar för mig.

Jag tror inte heller att alla pedagoger i skolan och förskolan vågar diskutera med sina kollegor om deras förhållningssätt mot barnen. Därför anser jag att observationer av varandra kan vara ett sätt att bli medveten om sitt bemötande av barnen.

Personligen så tror jag mycket på Skinners teori där man kan ändra på barnets beteende genom att ge mycket positiv uppmärksamhet, vilket även skapar en bättre atmosfär i förskolan och motverkar stereotypa könsroller.

Jag anser även att observationer är ett bra sätt att synliggöra bemötande av barnen och anser att de borde användas flitigare ute i förskolorna.

Namn i positiv eller negativ bemärkelse

Huruvida pedagogen använder barns namn i positiv eller negativ bemärkelse blev en följdfråga i mitt arbete. När jag gjorde observationerna så fann jag att det kunde vara en fråga som var värd att undersöka. Observationsunderlaget blev inte lika stort som när jag undersökte hur mycket positiv och negativ respons pedagogen gav barnet. Jag har inte heller kopplat så mycket litteratur till frågan, eftersom jag ansåg att frågan som handlade om positiv och negativ respons var min huvudfråga och som jag har fokuserat mest på. Jag anser ändå att det är en väldigt intressant fråga och nedan så kommer jag att skriva vad jag såg under mina observationer samt koppla det till litteratur och forskning.

Henkel (2003:67) framhåller att ett bra sätt att börja arbeta med jämställdhet är att tilltala barnet vid namn, istället för att använda uttryck som benämner dem i grupp. Ett exempel på sådana uttryck kan vara ”killar kan ni vara tysta nu”. När pedagogen generaliserar och använder sådana uttryck så förstärks bilden av vad som är manligt och kvinnligt.

Det jag uppfattade igenom mina observationer var att pedagogerna inte generaliserade till så stor del i uttryck som var riktad till någon grupp. Utan att pedagogerna ofta använde barnens namn i samband med positiv och negativ uppmärksamhet. Vilket jag anser kan ses som positivt.

Å andra sidan så skriver Henkel (2003) att en stor del av ens identitet är kopplat till det egna namnet. När jag gjorde mina observationer så kom jag fram till att pojkar fick höra sitt namn till 79 % i negativ mening och 21 % i positiv mening. Flickornas resultat var något bättre de fick höra sitt namn till 57 % i negativ mening och 43 % i positiv mening, under samlingen blev de tilltalad med namn positivt till 57 %

Henkel (2003:17-18) menar även att under andra observationer som gjorts har det visat att pojkarna kan få höra sitt namn i negativa termer 35-75 gånger i timmen.

Skinner ansåg att människors identitet skapas igenom de ”reaktioner” och ”förstärkningar” som hon/han får igenom sin omgivning. Ännu en gång så håller jag med Skinner där jag tror att det påverkar barnets identitet positivt eller negativt att höra sitt namn i dessa termer.

Enligt Lpfö 98 så är ett förskolans uppdrag att hjälpa barnet att utveckla sin identitet, ska förskolan göra det så tror jag att det är viktigt att namnet nämns till största del i positiv mening.

Jag tror även att negativa tillsägelser där pedagogen använder barnets namn kan uppfattas mer negativt än om den inte gör det. Anledningen till det tror jag är att barnets namn är en stor del av barnets identitet, det blir då mer uppenbart och med en allvarligare tyngd i om pedagogen använder barnets namn.

På samma sätt tror jag att namnet har betydelse i positiv bemärkelse. Det blir mer tydligt mot vilket barn pedagogen riktar sin positiva uppmärksamhet och lättare för barnet att ta till sig den. Vidare anser jag att det är väldigt viktigt att varje barn får höra sitt namn i positiv bemärkelse varje dag. Det här kan kanske verka självklart, men enligt den litteratur som jag har läst är det vanligt att barn får gå en hel dag på förskolan utan att höra sitt namn nämnas i positiv mening. Ett sätt för pedagogerna att ta reda på det kan vara genom observationer, där pedagogen sätter ett sträck för varje gång t.ex. Ida får höra sitt namn i positiv mening.

Metoddiskussion

Jag valde att använda mig av en kvantitativ undersökning eftersom metoden passade bra till min undersökning. Det var väldigt intressant och givande att observera och jag kom fram till att det var lagom att ha med sig två frågor till observationen. Anledningen till det var att undersökningen krävde stor koncentration och det var viktigt för mig att inte tappa fokus, eftersom jag ville att undersökningen skulle bli så trovärdig som möjligt.

Sedan valde jag att gå vidare och filma med videokamera, då la jag till en fråga eftersom jag ansåg att jag kunde titta på filmen igen om jag ansåg att jag missade något. En av de saker jag uppfattade när jag filmade under måltiden var att det kändes som om barnen och pedagogerna tyckte det var obehagligt, däremot kändes det väldigt bra under samlingen. En anledning till det tror jag är att barnen och pedagogerna inte var vana att bli filmade under måltiden, sedan kan kanske situationen upplevas som mer privat än den är under samlingen. Det jag upptäckte när jag använde filmkameran var att det tog längre tid än vad jag trodde att det skulle göra. Filmkamerans minne var rätt så litet och tog snabbt slut, vilket ledde till att jag var tvungen att gå hem och ladda ur det. Batteriet var också tvunget att vara fulladdat innan filmningen, för att batteriet skulle räcka.

Under en tid var jag skeptisk till min egen undersökning eftersom jag tyckte att den generaliserade i pojkar och flickor. När sedan Henkel (2003) skrev om hur pedagogerna bemötte flickor och pojkar och befäste deras stereotypa könsroller så kändes undersökningen viktig igen. Vidare menade hon att det är viktigt att generalisera för att se könsmönster, ser vi dem inte så kan vi inte förändra de mönster som finns.

En risk som jag ser med mina observationer är att även om det är en kvantitativ undersökning, så bygger resultatet på hur jag har tolkat pedagogens bemötande mot barnet. Det skulle ha varit intressant att titta på filmen med pedagogerna för att se hur de skulle ha tolkat den. Jag är även väldigt nöjd med mina observationer och anser att jag fick svar på mina frågor. Jag fick även en möjlighet att lära mig mycket om observationer som jag kan använda i mitt kommande yrke.

Vidare forskning

Förslag på vidare forskning är att enligt Henkels (2003) observationsschema föra i namnen på de barn som observeras, för att se mönster i bemötandet och undvika att generalisera i grupp. Då kan pedagogen se vilka barn som får mycket respektive lite positiv eller negativ uppmärksamhet. Schemat går även att använda för mycket mer t.ex. för att föra in barnens val av leksaker och lekar under den fria leken se Henkels observationsschema (2003:53). Ett annat förslag till vidare forskning kan vara att göra en kvalitativ undersökning och intervjua pedagogerna på förskolan, för att se vad de anser om bemötande och jämställdhet i förskolan.

Avslutningsvis

Avslutningsvis så kom jag fram till att det var skillnad i det bemötande som pojkar och flickor fick. Pojkarna fick mer negativ uppmärksamhet riktad emot sig och de fick även höra sitt namn nämnas oftare i negativa termer än vad flickorna fick. Flickorna fick också mer negativ kritik riktad mot sig än positiv, även när det gällde namnen, men inte riktigt lika ofta som pojkarna.

Jag anser att jag har lärt mig mycket om pedagogers bemötande genom att skriva den här uppsatsen. Det jag ser tydligt är att bemötande av flickor och pojkar måste vara en process som förskolan behöver arbeta med, där de igenom observationer kan synliggöra sitt bemötande av barnen.

När jag har läst om jämställdhet i förskolan så har jag insett att vi pedagoger behöver lära oss mer om hur vi ska bemöta pojkar och flickor. Ett sätt att börja med det är att titta på sig själv

och sina kollegor och fundera över vilka förväntningar vi har på flickor och pojkar samt hur vi bemöter dem. Det är viktigt att inte lägga något ansvar på barnen, utan börja med att vilja förändra sitt eget förhållningssätt som pedagog.

Min undersökning bygger på 133 tillfällen då pedagogerna ger barnet negativ eller positiv uppmärksamhet, 94 gånger av dem är negativa. Jag anser att vi måste arbeta mer med positiv uppmärksamhet och beröm i förskolorna för att skapa en bättre miljö för både barn och pedagog.

Referenslista

Bjerrum Nielsen, H. & Rudberg, M. (1998). *Historien om flickor och pojkar könsocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv.*

Studentlitteratur: Lund.

Broman Tallberg(2007), Ingegerd *Pedagogiskt arbete och kön. Med historiska och nutida exempel.* Studentlitteratur Lund.

Henkel, Kristina (2003): *En jämställd förskola teori och praktik.* Skärholmen: jämställt.se

Hirdman, Yvonne (2001): *Genus om det stabilas föränderliga former.* Malmö: Liber.

Jerlang, Espen (2006): *Beteendepsykologisk teori: Skinner.* i

Jerlang, Espen (2006): *Utvecklingspsykologiska teorier.* Stockholm: Liber

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006) *Examensarbete i lärarutbildningen.*

Kunskapsföretaget i Uppsala AB, Läromedel och utbildning.

Johansson, Eva (2008) *"Gustav får visst sitta i tjejsoffan!" Etik och genus i förskolebarns världar.* Stockholm: Liber

Kullberg, Birgitta (1996) *Etnografi i klassrummet* Studentlitteratur: Lund

Olofsson, Britta (2007): *Modiga prinsessor och ömsinta killar.* Lärarförbundet förlag, Malmö.

Sandquist, Ann- Marie (2008). *Visst görs vi olika! Jämställda barn Hur skulle det se ut?* Stockholm: Svenska kommunförbundet & Kommentus förlag.

Svaleryd, Kajsa (2005): *Genuspedagogik.* Sverige: Liber

Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplan för förskolan Lpfö 98.*

Stockholm: Fritzes.

Internet:

Vetenskapsrådet (2002), *forskningsetik*, hämtad från länken nedan

<http://www.pdfdownload.org/pdf2html/pdf2html.php?url=http%3A%2F%2Fwww%2Ecodex%2Evr%2Ese%2Ftexts%2FHFSFR%2Epdf&images=no> 2010-05-11

Bilaga 1

Avdelningen med treåringar: måltid:

Antal barn:11

Antal pojkar: 7

Antal flickor:3

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet		I
Negativ uppmärksamhet	IIII II	III

Observationerna med **papper och penna**, en måltid 20 minuter

Antal barn:10

Antal pojkar: 6

Antal flickor:4

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	II	II
Negativ uppmärksamhet	III	
Namn/positivt	I	I
Namn/negativt	II	

Observationer med **filmkamera**, en måltid 20 minuter

Avdelningen med treåringar: samling:

Antal barn:11

Antal pojkar: 7

Antal flickor:3

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	IIII	I
Negativ uppmärksamhet	IIII IIII	I

Observationer med **papper och penna**, en samling 20 minuter

Antal barn:

Antal pojkar: 6

Antal flickor:3

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	II	I
Negativ uppmärksamhet	II	I
Namn/positivt	I	I
Namn/negativt	II	I

Observationer med **filmkamera**, en samling 20 minuter

Bilaga 2

Här har jag slagit ihop de observationer som jag har gjort med papper, penna och videokamera under måltid sedan under samling, för att få ett bredare underlag. Jag har sedan gjort procentuella uträkningar.

Antal observationer: 2a 20 minuter vid måltid.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	17%	83%
Flickor	50%	50%

Antal observationer: 2a 20 minuter vid samling.

Pojkar	35%	65%
Flickor	50%	50%

Här har jag slagit ihop samtliga observationer som jag har gjort under samling och måltid, sedan har jag gjort en procentuell uträkning i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får.

Totalt: Fördelning av positiv o negativ respons i respektive kön

Antal observationer: 4 á 20 minuter vid samling och måltid.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	28%	72%
Flickor	50%	50%

Pedagogers totala bemötande under de observerade tillfällena båda könen:

positiv **33%** negativ **67 %**

Bilaga 3

Avdelningen med fyraåringar: måltid

Antal barn:12

Antal pojkar: 8

Antal flickor:4

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	I	I
Negativ uppmärksamhet	IIII III	III

Observationerna med **papper och penna**, en måltid 20 minuter

Antal barn:12

Antal pojkar: 8

Antal flickor:4

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	II	I
Negativ uppmärksamhet	IIII IIII I	II
Namn/positivt	I	
Namn/negativt	IIII IIII	II

Observationer med **filmkamera**, en måltid 20 minuter

Avdelningen med fyraåringar: samling

Antal barn:16

Antal pojkar:12

Antal flickor:4

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	I	II
Negativ uppmärksamhet	IIII IIII	III

Observationer med **papper och penna**, en samling 20 minuter

Antal barn:16

Antal pojkar: 12

Antal flickor:4

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	II	I
Negativ uppmärksamhet	IIII III	III
Namn/positivt	I	I
Namn/negativt	III	I

Observationer med **filmkamera**, en samling 20 minuter

Bilaga 4

Här har jag slagit ihop de observationer som jag har gjort med papper, penna och videokamera under måltid sedan under samling, för att få ett bredare underlag. Sedan har jag gjort procentuella uträkningar i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får under måltid, sedan under samling.

Antal observationer: 2a 20 minuter vid måltid.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	14%	86%
Flickor	31%	69%

Antal observationer: 2a 20 minuter vid samling.

Pojkar	15%	85%
Flickor	33%	67%

Här har jag slagit ihop samtliga observationer som jag har gjort under samling och måltid, sedan har jag gjort en procentuell uträkning i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får.

Totalt: Fördelning av positiv o negativ respons i respektive kön

Antal observationer: 4 á 20 minuter vid samling och måltid.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	14%	86%
Flickor	31%	69%

Pedagogers totala bemötande under de observerade tillfällena båda könen:

positiv **33%** negativ **67 %**

Bilaga 5

Avdelningen med femåringar: måltid:

Antal barn:16

Antal pojkar: 8

Antal flickor:8

Under måltid eller samling	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	I	II
Negativ uppmärksamhet	III	II

Observationerna med **papper och penna**, en måltid 20 minuter

Antal barn:15

Antal pojkar: 7

Antal flickor:8

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	I	II
Negativ uppmärksamhet	III	I
Namn/positivt	I	I
Namn/negativt	III	I

Observationer med **filmkamera**, en måltid 20 minuter

Avdelningen med femåringar: samling:

Antal barn:116

Antal pojkar: 8

Antal flickor:8

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	I	I
Negativ uppmärksamhet	III	III

Observationer med **papper och penna**, en samling 20 minuter

Antal barn:15

Antal pojkar: 7

Antal flickor:8

	Pojkar	Flickor
Positiv uppmärksamhet	II	II
Negativ uppmärksamhet	II	I
Namn/positivt	I	II
Namn/negativt	II	I

Observationer med **filmkamera**, en samling 20 minuter

Bilaga 6

Här har jag slagit ihop de observationer som jag har gjort med papper, penna och videokamera under måltid sedan under samling, för att få ett bredare underlag. Sedan har jag gjort procentuella uträkningar i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får under måltid, sedan under samling.

Antal observationer: 2a 20 minuter vid måltid.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	22%	78%
Flickor	57%	43%

Antal observationer: 2a 20 minuter vid samling.

Pojkar	37%	63%
Flickor	43%	57%

Här har jag slagit ihop samtliga observationer som jag har gjort under samling och måltid, sedan har jag gjort en procentuell uträkning i hur mycket positiv och negativ uppmärksamhet flickor och pojkar får.

Totalt: Fördelning av positiv o negativ respons i respektive kön

Antal observationer: 4 á 20 minuter vid samling och måltid.

	<u>Positiv</u>	<u>Negativ</u>
Pojkar	29%	71%
Flickor	50%	50%

Pedagogers totala bemötande under de observerade tillfällena båda könen:

positiv 33% negativ 67%

Bilaga 7

Vetenskapsrådets fyra huvudkrav:

Informationskrav:

Forskningsuppgiftens syfte: Att observera pedagoger och barn på en förskola, för att se hur pedagogerna bemöter flickor respektive pojkar. Är det skillnad i det bemötandet flickor respektive pojkar får?

Samtyckeskrav:

Pedagogerna bestämmer själva när jag får göra mina observationer. De bestämmer även om de vill bli filmade eller inte.

Konfidentialitetskravet:

Förskolan, pedagogernas namn mm. kommer inte att ha de rätta namnen i uppsatsen, utan får fingerade namn. Allt kommer att behandlas med sekretess och anonymitet samt förstöras efter avslutat arbete. Jag kommer att skriva att det är en förskola i södra Sverige, inte specificera ort

Nyttjandekravet:

Insamlat material kommer endast att användas av mig och i denna undersökning. Jag kommer att kasta materialet när jag är klar med mitt arbete.

Fråga när som helst om ni undrar över någonting!

Liselotte Westin student från Högskolan på Gotland

[Tel:0768-539513](tel:0768-539513)

Mail: lottawestin1@live.se

